

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР
4 ЖИЛД, 9 СОН

ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ
ТОМ 4, НОМЕР 9

INNOVATIONS IN ECONOMY
VOLUME 4, ISSUE 9

**ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР
ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ | INNOVATIONS IN ECONOMY**

№9 (2021) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9491-2021-9>

**Бош мухаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:**

Гулямов Сайдахрар Саидахмедович
Академик

**Бош мухаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:**

Вохидова Мехри Хасановна
Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа
доктори

**"Иқтисодиётда инновация" журнали тахририй маслахат кенгаши
Международный редакционный совет журнала "Инновация в экономике"
International Editorial Board of the Journal of Innovation in Economics**

08.00.01 - Иқтисодиёт назарияси /Экономическая теория / Economic theory

Назаров Ш.Х. - и.ф.д.
Гафуров У.В. - и.ф.д., профессор
Мустафакулов Ш. И. - и.ф.д., доцент
Сайфуллаева М.
Маматкулов И.А.

Nanuli Khizanishvili - Doctor of Economic Sciences, Tbilisi Iv. Javakhishvili State University. Faculty of Economics
Екатерина Геннадьевна Господарик к.э.н., доцент, заведующая кафедрой аналитической экономики и эконометрики экономического факультета БГУ

08.00.02-Макроиқтисодиёт / Макроэкономика / Macroeconomics

Салимов Б. Т. - и.ф.д., профессор,
Назаров Ш. Х. - и.ф.д.
Худойкулов С. К. - и.ф.н. доцент,
Валиев Б. - PhD.
Сафарова Н.Н.

Зубиташвили Тамар - доктор туристических наук, Телавский государственный университет, Грузия

08.00.07-Молия. Бухгалтерия ҳисоби. / Финансы. Бухгалтерский учет/ Finance. Accounting

Жиянова Н.Э. - и.ф.н., доц.

08.00.09-Жаҳон иқтисодиёти / Мировая экономика / World economy

Мурадова Х.М. - и.ф.д., профессор
Шарифхўжаев Ш.О. - и.ф.д.

Сардор Азам - и.ф.д.
Вохидова М.Х. - PhD.

**08.00.10-Демография. Меҳнат иқтисодиёти / Демография. Экономика труда /
Demography. Labor Economics. 08.00.13-Менежмент / Менеджмент / Management**

Гулямов С.С. - академик
Умурзаков Б.Х. - и.ф.д., профессор,
Каршиев М.Э.

Маматкулов И.
Ғойипназаров С.Б. - PhD
Кадирова З.А. - PhD

Page Maker | Верстка | Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Gafurova Dilshoda Ramazanovna ISSUES OF ASSESSING THE EFFICIENCY OF INNOVATIVE PROCESS MANAGEMENT IN THE ICT SPHERE.....	4
2. Saparov Elmurod Donabayevich WAYS TO ENSURE TRANSPARENCY IN THE FINANCING OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT PROGRAMS OF THE REGIONS.....	12
3. Shaislamova Muazzamkhon Raximkhodjaevna ORGANIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN TELECOMMUNICATION ENTERPRISES.....	19
4. Turdiev Shaxriddin Erxonovich PROSPECTS FOR TRANSFORMATION OF INTERNAL AUDIT SERVICES IN COMMERCIAL BANKS.....	29
5. Makhmud Kurbonov Farhod ogli PRACTICES OF ORGANIZATIONAL CULTURE IN THE WORKPLACE: EXAMPLES OF THE USA AND JAPAN.....	34
6. Nozimov Alpomishbek Alisher o`g`li, Tuxsanov Kudratillo Nozimovich PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND PRIVATE ENTREPRENEURSHIP IN UZBEKISTAN.....	40
7. Anvar Aidjanovich Khudoyarov FEATURES OF THE DEVELOPMENT OF PILGRIM TOURISM IN THE PROCESS OF MODERNIZING THE ECONOMY OF UZBEKISTAN.....	45
8. Qaytarov Voxid Raimkulovich LEGAL AND REGULATORY FUNDAMENTALS OF CORPORATE CONTROL IN COMMERCIAL BANKS OF UZBEKISTAN.....	53
9. Madreymov Kengesbay Turganbaevich ECOLOGICAL SECURITY AS AN IMPORTANT FACTOR OF ECONOMIC DEVELOPMENT.....	58
10. Pardayev Umidjon Uralovich WAYS TO IMPROVE TAX ADMINISTRATION OF LARGE TAXPAYERS.....	64
11. Sharipov Abror Komilovich FINANCIAL INDEPENDENCE OF LOCAL BUDGETS IS A FACTOR IN THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION.....	74
12. Vokhidova Mehri Khasanovna CHARACTERISTICS OF FOREIGN ECONOMIC RELATIONS OF CENTRAL ASIAN COUNTRIES.....	82

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ INNOVATIONS IN ECONOMY

Шаисламова Муаззамхон Рахимходжижаевна

Тошкент давлат иқтисодий университетининг мустақил изланувчиси

ТЕЛЕКОММУНИКАЦИЯ КОРХОНАЛАРИДА ИННОВАЦИОН ФАОЛИЯТНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

For citation: Shaislamova Muazzamkhon Raximkhodjaevna. ORGANIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN TELECOMMUNICATION ENTERPRISES. Journal of innovations in economy. 2021. Vol. 4, Issue 9. pp.19-28

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9491-2021-9-3>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада дунёда кузатилаётган пандемия шароитида ахборот технологияларининг иқтисодий фаолиятнинг барча соҳаларига жадаллик билан кириб бориши, хизмат ва товарларни онлайн тарзда сотилишига бўлган талабни ортиши натижасида телекоммуникация корхоналарининг миллий иқтисодийётида муҳим рол ўйнаши келтирилган.

Тадқиқотнинг илмий янгилиги:

инновациялар самарадорлигини ва корхона барқарорлигини амалга оширишда инновацион таҳлил бўйича бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш мақсадга мувофиқлиги асосланади.

Калит сўзлар: инновация, самарадорлик, телекоммуникация, инсталляция, рақобатбардош, инфраструктура.

Shaislamova Muazzamkhon Raximkhodjaevna

Tashkent State University of Economics,
independent researcher

ORGANIZATION OF INNOVATIVE ACTIVITIES IN TELECOMMUNICATION ENTERPRISES

ABSTRACT

In this paper, the role of Information Technology in the national economy of telecommunication Enterprises is described as a result of the rapid penetration of information technologies into all spheres of economic activity in the conditions of the pandemic observed in the world, the increase in the demand for the online sale of services and tokens.

Scientific novelty of the study:

innovation is based on the purposefulness of the development and implementation of management decisions aimed at improving efficiency and stability of the enterprise.

Keywords: innovation, samaradorlik, telecommunications, installation, competitive, infrastructure.

Шаисламова Муаззамхон Рахимходжижаевна
Ташкентский государственный экономический университет,
независимый соискатель

ОРГАНИЗАЦИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ТЕЛЕКОММУНИКАЦИИ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается важная роль телекоммуникационных компаний в национальной экономике в результате стремительного проникновения информационных технологий во все сферы экономической деятельности, растущего спроса на онлайн-продажи услуг и товаров в условиях глобальной пандемии.

Научная новизна исследования:

целесообразность разработки и реализации управленческих решений по анализу инноваций при реализации инновационной эффективности и устойчивости предприятия.

Ключевые слова: инновации, эффективность, телекоммуникации, установка, конкурентоспособность, инфраструктура.

Кириш

Телекоммуникация соҳасининг асосий роли миллий иқтисодиётнинг инновацион ривожланиш йўлига ўтиш жараёнига таъсирининг туб моҳиятида намоён бўлади. Бу ҳолат, ўз навбатида, мамлакатни инновацион ривожланиши учун хавф туғдирадиган ички ва ташқи омиллар таъсирини ҳисобга олган ҳолда ҳозирги ривожланиш босқичи талабларига жавоб берадиган телекоммуникация корхоналарини инновацион фаолиятини ривожлантиришни тақозо этади.

Инновацион жараён ихтиро, янги технологиялар, маҳсулотлар ва хизматлар турлари, ишлаб чиқариш, молиявий, маъмурий ёки бошқа характердаги қарорлар ва интеллектуал фаолиятнинг бошқа натижаларини олиш ва тижоратлаштиришдан иборат.

Сўнгги йилларда, айниқса пандемия шароитида, Ўзбекистонда миллий иқтисодиётни ҳамда унинг стратегик аҳамиятга эга бўлган корхоналарини инновацион ривожланиш моделига тўлиқ ўтиш учун қонунчилик, ташкилий, институционал, иқтисодий ва молиявий характердаги кўплаб тадбирлар амалга оширилди ва амалга оширилмоқда.

Инновацион жараён қуйидаги хусусиятларни ўз ичига олади:

1) илмий тадқиқотлар, илмий-техникавий, аслида инновацион, ишлаб чиқариш фаолияти ва маркетингни амалга оширишни англатади;

2) уни ғоянинг пайдо бўлишидан тортиб, уни ривожлантириш ва тарқатишга қадар бўлган янгиликнинг ҳаётий циклининг вақт босқичлари деб тушуниш мумкин;

3) молиявий нуқтаи назардан, бу маҳсулот ёки хизматнинг янги турини ишлаб чиқиш ва тарқатиш учун маблағ ва маблағ киритиш жараёни сифатида қаралиши мумкин. Бундай ҳолда, инвестиция лойиҳасининг алоҳида ҳолати сифатида қараладиган инновацион лойиҳа сифатида қаралади.

Ўзбекистон алоқа бозоридаги вазият мамлакат телекоммуникация соҳаси ўз ривожланишининг янги босқичига қадам қўйганлигини тасдиқлашга имкон беради. Сўнгги йилларда алоқа бозори ўсди ва сезиларли даражада ўзгарди. У даромадларни иштирокчилари ўртасида янги тақсимлаш билан марказлашган бўлиб келмоқда. Энг йирик оператор компаниялар ўз фаолиятлари чегараларини муваффақиятли кенгайтirmoқдалар. Шу жиҳатдан ҳам ушбу мавзу долзарб бўлиб, замонавий назарий ва амалий тадқиқотларни талаб этади.

Мавзунинг ўрганилганлик даражаси

Инновация деганда корхона маҳсулотлари, жараёнлари ва стратегиясидаги туб ва ўзгарувчан ўзгаришлар тушунилади. Инновацияларнинг асосий мақсади корхона фаолиятини самарадорлиги, тежамкорлиги, сифати, мижозлар эҳтиёжини қондиришдан иборатдир. Бошқача қилиб айтганда, инновация тушунчасини тадбиркорлик тушунчаси билан

тенглаштириш мумкин. Яъниким, корхона ишини яхшилаш учун янги имкониятлар яратиш бу инновациядир.

Инновацияларнинг ўзига хос хусусияти ғояларни амалда қўллашдир.

Инновациялар турли нуқтаи назардан қаралади: технологиялар, тижорат, ижтимоий тизимлар, иқтисодий ривожланиш ва сиёсатни шакллантириш билан боғлиқ.

Телекоммуникация соҳасидаги корхоналарнинг инновацион фаолиятини ривожланишнинг мазмуни ва ўзига хос хусусиятларининг тадқиқ қилишдан олдиндан "инновация" ва "инновацион фаолият" каби асосий тушунчаларига аниқлик киритиш муҳим:

Иқтисодий категория сифатида "инновация" тушунчаси биринчи марта 20-асрнинг бошларида таклиф қилинган. Ж. Шумпетер, "Ўзининг иқтисодий ривожланиш назарияси" асарида ташкилот (ёки инновация) ривожланишидаги турли хил комбинацияларни кўриб чиқди, шунингдек, инновацион жараённинг мазмунига биринчи тўлиқ тавсиф берди.

Ҳозирги босқичда тадқиқотчилар асарларида ушбу концепциянинг мазмунини белгилашда бирдамлик мавжуд эмас, бу эса бу кўп ўлчовли концепциянинг моҳиятини билиш учун турли методологиялардан фойдаланиш билан боғлиқ. "Инновация" тушунчасини талқин қилишнинг асосий ёндашувлари уни икки позициядан кўриб чиқишга имкон беради:

- у ёки бу фаолиятни оптималлаштиришга, самарадорлигини оширишга имкон берадиган жараён (янгиликларни яратиш, тарқатиш ва қўллаш) сифатида;

- янги билимларни ривожлантириш ва эгаллашга сармоя киритиш жараёни натижасида.

Инновацияларни ишлаб чиқиш ва амалга ошириш учун кўплаб мақсадлар мавжуд - дискрет (ҳар қандай аниқ, вақт чекланган вазифаларни ҳал қилишда), тизимли (иқтисодий субъектлар фаолиятида янгиликларни узоқ муддатли, тизимли равишда амалга оширилишини таъминлаш учун).

Шу нуқтаи назардан, яна бир концепция - "инновацион фаолиятни ривожланиши"ни таҳлил қилиш ва тушунтиришга ўтиш мақсадга мувофиқдир.

Ҳозирги босқичда кўриб чиқиладиган атаманинг асосий концепцияси - "ривожланиш" ҳар хил таърифларга эга бўлиши мумкин:

- сифатли ўзгаришларни тўплашни ўз ичига олган жараён сифатида;

- ўзгарувчан иқтисодий шароитда мақсадга мувофиқ бошқарув фаолияти жараёни ва натижаси сифатида;

- ресурсларни самарали тақсимлаш воситаси сифатида; - ташкилотни янгилаш жараёни сифатида ва бошқалар.

Телекоммуникация корхоналарининг инновацион фаолиятини ривожланиши масалаларига бағишланган асарларнинг таҳлили шуни хулоса қилишга имкон беради: "инновацион фаолиятни ривожланиши" атамаси иқтисодий муносабатлар субъектлари фаолиятининг қуйидаги жиҳатлари билан боғлиқ ҳолда қўлланилади:

-ташкилотнинг рақобатбардошлигини ошириш бўйича чоралар кўрилганда;

-инновацион фаолиятни амалга ошириш учун мавжуд ресурслар асосида ташкилотнинг инновацион салоҳиятидан тўлиқ фойдаланиш учун;

-инновацион цикл томон ҳаракатланиш тезлиги билан боғлиқ ҳолда аниқланадиган инновацион жараён самарадорлигини ошириш;

-янги техника ва технологияларни иқтисодий муомалага киритиш шарти ва имконияти сифатида, инновацион ривожланишнинг ҳаракатлантирувчи омили эса киритилган янгиликларнинг янгилик даражаси ва бошқалар.

Тадқиқот методологияси

Илмий тадқиқот давомида илмий абстракциялаш, анализ ва синтез усулларида самарали фойдаланилган. Жумладан инновацияга чет эл олимлари томонидан берилган таърифларга қиёсий таҳлил кўрсатилган.

Таҳлил ва натижалар

Ўзбекистон телекоммуникация тармоқлари янада фаол ривожланиш ва модернизация босқичини бошдан кечирмоқда. Телекоммуникация тармоқларининг ўз вақтида тўлақонли модернизация қилиниши – мамлакатимиз иқтисодиётининг муваффақиятли ривожланиши

учун зарурий шартдир. «Ўзбектелеком» АК ҳаётининг ҳар бир йили – бу қатор аҳамиятга молик ҳодисалар ва тармоқ ривожланишининг муҳим воқеаларидан иборат бўлади.

Жумладан, Компания томонидан 2017 йилда канал ҳосил қилувчи ускуналарни ўрнатиш орқали 12 100 км.га яқин оптик толали алоқа линиялари (ОТАЛ) қурилиши амалга оширилди, шу жумладан, ФТТВ технологияси бўйича тармоқларни ривожлантирилди [1].

Компания томонидан 10 080 мультистандарт база станциялари инсталляцияси ва интеграцияси амалга оширилди. Қишлоқ жойларида ахборот-коммуникация инфраструктурасини ривожлантириш учун умумий сифими 52 960та КРУ портлари бўлган 533та базавий станциялар ўрнатилди. Қишлоқ жойларида жойлашган объектлар (жумладан, аҳолиси кам ва етиб бориш қийин бўлган туманлар)гача, шунингдек, ижтимоий инфраструктура объектлари, жумладан, тиббий, участка милиция пунктлари, бошқарув органларига 2 102,2 км оптик-толали алоқа линиялари ётқизилди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013йил 18сентябрдаги «Хитой Халқ Республикаси Раиси Си Цзинпиняннинг Ўзбекистон Республикасига давлат ташрифи доирасида эришилган келишувларни амалга ошириш ва икки томонлама ҳамкорликни янада ривожлантириш бўйича чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-4131-сон Фармойишига мувофиқ «Жиззах» ЭИЗ ҳудудига «Huawei Technologies Co., Ltd» (Huawei), «ZTE Corporation» (ZTE) ва « Jiangsu Zhongtian Technology Co., Ltd.» (ZTT) қўшма корхоналари ташкил этилиб, унда телекоммуникация ускуналарини ишлаб чиқаришни ташкил этиш бўйича лойиҳа амалга оширилди [2].

Ўзбекистонда «мисдан оптикага» ўтиш жараёни кенг кўламда давом этмоқда. Компаниянинг ҳар бир фаол абоненти тезкор, ишончли ва арзон интернетга эга бўлишга интилади. UZTELECOM UNLIM сериясининг янгиланган тариф режалари аҳолига 100 Мбит/с.гача интернет хизматидан фойдаланиш имконини беради. Ушбу хизматлар GPON технологияси бўйича тақдим этилади.

«Ўзбектелеком» АК ўз абонентлари учун 2019 йилдан Интернетга GPON технологияси асосида уланиш жараёнини бошлади.

GPON (инглиз тилидан, Gigabit Passive Optical Network, гигабит пассив оптик тармоқ) – бу интернет, телефония ва телевидение хизматлари кафолатланган хизмат кўрсатиш сифати билан битта кабел билан таъминланган кенг поласали мультисервиси кириш тармоғидир. GPON – бу 1 Гбит/с.гача ўтказиш қобилиятига эга шахсий оптик толали канал ҳисобланади. GPON технологияси (гигабит пассив оптик тармоқ) фойдаланувчиларга интернетга уланишда максимал тезлик ва ишончлиликни таъминлайди.

Компания томонидан хизматлар сифатини ошириш мақсадида, 2019 йил 1 мартдан бошлаб, ФТТВ ва GPON технологияси орқали уланган янги абонент (жисмоний шахс)ларга, шунингдек мавжуд абонентлар уланиш технологиясини ADSLдан ФТТВга, ФТТВдан GPONга ўзгартирганда, «Ўзбектелеком» АК ҳисобидан 100 метргача (УТР ва оптик) кабел тақдим этилиши белгиланган эди.

2019 йил бошидан буён «Ўзбектелеком» АК аҳоли ва ижтимоий объектларга GPON технологиясидан фойдаланган ҳолда замонавий телекоммуникация хизматларини тақдим этиш учун 5000 км.дан ортиқ оптик толали алоқа линияларини ўрнатди. 2019 йил охирига қадар Ўзбекистон бўйлаб фуқароларнинг уйларига бир неча ўн минглаб километр оптик толали алоқа линиялари ётқизилди. Ўзбекистон ташқи интернет каналининг ўтказиш қобилияти 2018йил охирида 10 баробарга оширилди ва бугунги кунда 1200 Гбит/с га тенг. Бу ҳозирги кунда Ўзбекистондаги барча провайдер ва операторларнинг эҳтиёжларини қондириш учун етарли.

1- Расм. Халқаро маълумотлар узатиш тармоғининг ўтказувчанлик қобилияти Гбит/с)

Бугунги кунда «Ўзбектелеком» АК аҳоли учун энг ката тезликда, яъни 100 Мбит/с тезликка эга бўлган тариф режасини тақдим этмоқда, бу кўрсаткични ўтган давр билан таққослайдиган бўлсак, энг ката тезликдаги тариф режасида интернет тезлиги 20 Мбит/с дан ошмаганини ҳамда аҳоли учун хизматлар тезлиги 5 баробарга оширилганини кўриш мумкин. Шу билан бирга жорий йил давомида интернет нархи 3,5 баравардан зиёдга камайган.

Пандемия шароитида интернет хизмаларига айниқса онлайн хизматларга талаб ортмоқда. Бу эса ўз навбатида интернет тезлигини ошириш бўйича амалий ишларни тезлаштиришни талаб этади.

Пандемия дунё аҳолиси, жумладан Ўзбекистонликларнинг ҳам жисмоний ҳаракатланишини камайтириб, одамларни технологиядан, интернетдан кўпроқ фойдаланишга рағбатлантирди. Энди одамлар гарчи вазият тақозоси билан бўлса-да, давлат хизматларидан онлайн тарзда кўпроқ фойдаланишга ҳаракат қилмоқда.

«Оокла» компаниясининг Speedtest.net сервисининг интернет тезлиги бўйича 2020 йил март ойи натижаларига кўра янги маълумотларни эълон қилди ва ушбу Speedtest Global Index рейтингда Ўзбекистон яна 7 поғонага кўтарилди.

Интернет тезлиги бўйича рейтингда Ўзбекистон ҳозирги кунда 95-поғонани эгаллаб турибди (176 та давлат қаторида) ва бир ойда 7 поғонага, бир йил ичида эса 36 поғонага кўтарилиши кузатилди [2].

Умуман, охириги йил натижаларига кўра Ўзбекистонда симли интернет тезлиги 2,5 баробарга ўсди – 11,62 Мбит/с.дан (2019 йил март ҳолатига) 26,92 Мбит/с.гача (2020 йил март ҳолатига).

Пандемия даврида ҳукумат порталларининг аҳамияти ошган. 2020 йил 25 март ҳолатига кўра, ташкилотга аъзо 193 давлатнинг 110таси, яъни 57 фоизи ўз миллий порталлари орқали маълумот бериб борган бўлса, қолган 43 фоизда (83та давлат) порталлар орқали маълумот бериш имкони бўлмаган. 8 апрелга келиб эса давлат портали орқали маълумот берадиган аъзо давлатлар 86 фоизга етган.

Ўзбекистонда ҳам электрон ҳукумат платформаси ишламоқда, одамлар давлат хизматларидан онлайн фойдаланишга ўрганишяпти. Давлат хизматлари агентлиги берган маълумотга кўра, айти пайтда Ўзбекистонда my.gov.uz портали орқали 140дан ортиқ давлат хизматларидан фойдаланиш имкони бор. ДХА тақдим этган статистикага кўра, 2019 йилда фуқароларга кўрсатилган давлат хизматларининг бор-йўғи 5-6 фоизи онлайн тарзда, яъни Давлат хизматлари марказларига келмаган ҳолда амалга оширилган бўлса, таҳлилларга кўра, 2020 йилнинг биринчи 4 ойи давомида онлайн тарзда фуқаролар томонидан фойдаланилган давлат хизматлари 2019 йилнинг мос даврига нисбатан 15,5 фоизга ортган.

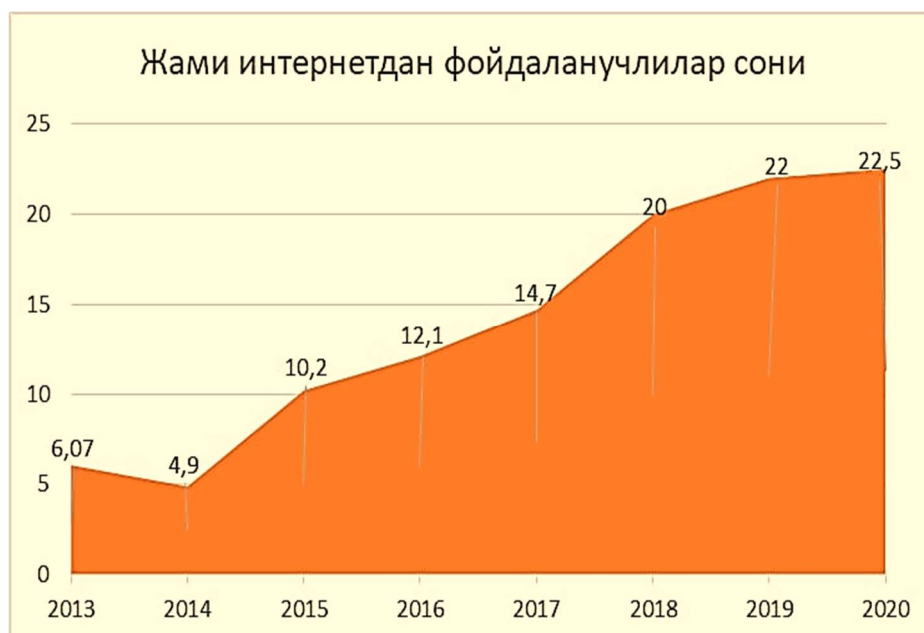
Карантин даврида электрон рақамли имзо олиш учун қилинган муносабатлар (157 мингдан ортиқ) энг кўп фоизни ташкил қилган.

2019йил давомида Халқаро пакетли коммутация марказига уланган оператор ва провайдерлар учун ташқи каналга уланиш тарифлари нархи 1 Мбит/с учун 85 минг сўмдан 70 минг сўмгача (17%га) арзонлаштирилди. 2020йил 1январдан бошлаб эса мазкур тариф 56 минг сўмгача (20% га) пасайтирилди.

Буларнинг барчаси Ўзбекистонда интернет хизматларига тарифларнинг ўртача 4 бараварга арзонлашганини, хусусан симли интернет тезлиги бутун Ўзбекистон фойдаланувчилари учун деярли икки бараварга ошганини кўрсатади.

Абонентларни ADSL технологиясидан оптик толали алоқа линиялари (FTTx ва GPON) ёки юқори тезликдаги VDSL технологияси орқали хизматлардан фойдаланишга қайта уланишга жалб этиш учун турли хилдаги акциялар ўтказилмоқда ва мазкур акциялар доирасида абонент курилмаси 99,9% чегирма асосида бепул 100 м кабел билан бирга тақдим этилмоқда.

Амалга оширилган инновацион жараёнлар натижасида Ўзбекистонда жами интернет фойдаланувчилар сони 2020 йилда 22,5 миллиондан ортди.

2-расм. Интернет фойдаланувчилар

Шунингдек, Компаниянинг ижтимоий лойиҳаларда ҳам иштирок этаётганини таъкидлаш жоиз. Масалан, 2019 йилда «Ўзбектелеком» АК халқ таълими, мактабгача таълим ва соғлиқни сақлаш муассасаларига 3 500 км дан зиёд оптик линиялари қуриш орқали юқори тезликдаги хизматлардан фойдаланиш имкониятини яратиб берди.

«Ўзбектелеком» АК томонидан, абонентлар учун қўшимча қулайликлар яратиш мақсадида, календар ойининг биринчи кунига боғланмаган ҳолда, ойнинг исталган кунда интернет хизматлари абонент тўловини амалга ошириш учун янги тартиб жорий этилди.

Россия Федерациясининг IVI компанияси билан ҳамкорликда «Ўзбектелеком» АК ҳар қандай қулай қурилмада томоша қилиш имконига эга, 80 мингдан зиёд филмлар, мултфилмлар ва сериалларни ўз ичига олган катта каталог мавжуд бўлган онлайн-кинотеатр хизматларини тақдим этиш бўйича ноёб лойиҳани ишга туширди.

Миллий контентни ривожлантириш бўйича комплекс дастурни амалга ошириш доирасида «Uz-IX» пиринг тармоғини яратиш лойиҳаси амалга оширилди, натижада дунёнинг машҳур интернет ресурслари ва порталларини локализация қилиш ва юқори сифатли миллий таркибни ривожлантириш бўйича лойиҳаларни шакллантириш имконияти яратилди.

Speedtest.net veb хизматининг маълумотларига кўра, дунё миқёсида мобил ва симли интернет тезлиги тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олган Speedtest Global Index нинг ойлик рейтинги 2019 йил ноябр ойи натижаларига кўра, Ўзбекистонда қайд этилган интернет тезлиги 11 поғонага юқорилаган.

Мамлакатимиз умумий рейтингда дунёнинг 180 та мамлакати орасида 108-ўринни эгаллади (11 поғона юқорилаш). Бу йил давомидаги энг ишончли ўсишдирҳисобланади. 2019 йил ноябр ойида Ўзбекистонда қайд этилган интернет тезлиги 2018 йилнинг ноябрь ойида қайд этилган 9,98 Мбит/с дан (Download) 21,47 Мбит/с гача, яъни икки бараварга ошган.

Мамлакатимиз алоқа инфратузилмаси мис линиялардан оптик толали алоқа линияларига тезкор суратларда ўтмоқда. Шу йилнинг ўзида Компания томонидан республика бўйлаб 12 минг км дан ортиқ оптик толали алоқа линиялари ўтказилди ва бу билан 500 000 дан ортиқ кишига юқори тезликдаги интернетдан фойдаланиш имконияти тақдим этилди.

«Ўзбектелеком» АК «Узмобайл» филиалининг мобил алоқа хизматлари ҳақида тўхталсак, жорий йил давомида интернет-пакетлар нархи уч бараварга тушганини таъкидлаш лозим.

2019 йилда «Ўзбектелеком» АК «Узмобайл» филиали тармоғини модернизация қилиш ва кенгайтириш бўйича катта ишлар амалга оширилди. 2019 йилда 3 751 дан ортиқ база

станциялари фойдаланишга топширилди, улардан 2 085 таси етиб бориши қийин бўлган кишлоқ жойларда ишга туширилди. Натижада, кўрсатилаётган хизматларнинг сифати яхшиланди ва қамров доираси кенгайтирилди.

Роуминг доирасининг кенгайтириши ҳам давом этмоқда. 2019 йилда абонентлар учун 25 та алоқа операторлари иштирокидаги хизматлардан фойдаланиш имконияти яратилди. Бажарилган ишлар натижасига кўра, мобил алоқа абонентлари базаси 2019 йилнинг охирига бориб 5 миллион кишини ташкил қилди.

Компания инновацион фаолиятини ривожлантириш, хизматлар сифатини ҳамда интернетга уланиш тезлигини ошириш мақсадида, 2020 йилда қатор лойиҳаларни амалга оширишни режалаштирган. Шу жумладан:

- 3G/4G технологияси бўйича 3 мингдан зиёд мобил алоқа база станцияларини модернизация қилиш, 700 дан зиёд 3G/4G технологияси бўйича мобил алоқа база станцияларини ўрнатиш;

- кенг полосали уланиш тармоғини 1 миллиондан ортиқ FTTx/GPON технологияси портларига кенгайтириш;

- магистрал тармоғининг ўтказувчанлик қобилиятини 4 баробарга, яъни вилоят марказларида 400 Гбит/с гача, туман марказларида 40 Гбит/с гача ошириш;

- маълумотларни сақлаш ва қайта ишлаш марказларини ташкил этиш ва кенгайтириш.

«Ўзбектелеком» АК инновацион фаолиятни ривожлантиришни асосий йўналишлари яъни, ташқи каналнинг ўтказувчанлик қобилиятини кенгайтириш, тезликни ошириш ва абонентлар учун трафик нархини пасайтириш орқали Ўзбекистон бўйлаб кенг полосали уланиш хизматларининг ривожланиши даражасини МДХ мамлакатлари даражасига етказилишни бош мақсад қилиб қўйган [3]. АКТ соҳасида инновацион жараёнларни алоҳида классификациялаш мақсадга мувофиқлиги ҳам ушбу соҳада тадқиқот олиб борилган тадқиқотларда келтирилган [4].

Рақобатнинг доимий ўсиб бориши шароитида яқин келажакда алоқа бозорида оператор компаниянинг ўрни кўп жиҳатдан белгиланган вазифаларнинг муваффақиятли ҳал қилинишига боғлиқ.

Телекоммуникация саноати ҳеч кимга ўхшамайдиган инновацион маҳсулотларга таянади. Телекоммуникациядаги инновацион маҳсулотлар улкан бўлиб, улар бозорга кирганда инвесторларга катта даромад келтиради. Телекоммуникацияларнинг бизнес ечимлари технологияни ривожлантиришнинг тегишли соҳаларида (ИТ, оптик толали алоқа линиялари ва бошқалар) кашфиёт ечимларидан фаол фойдаланмоқда ёки улар учун тегишли вазифаларни ишлаб чиқади (ADSL, FTTx, GPON, VDSL). Шуни таъкидлаш керакки, инновацион телекоммуникацион ечимлардан фойдаланиш технологияни ривожлантиришнинг бошқа йўналишларида (транспортда навигация, теле-таълим, телемедицина, электрон ҳукумат ва бошқалар) бизнеснинг муваффақиятини белгилайди [5].

Инновацияларнинг куйидаги афзалликларини таъкидлаш мумкин:

1. Ишлаб чиқарувчи кучлар ва ишлаб чиқариш муносабатларининг ривожланиши, янги, янада самарали бошқарув шакллариининг пайдо бўлиши, янада мукамал маҳсулотлар ва бошқалар.

2. Янгиликка интилиш биологик тур сифатида инсонга хосдир.

3. Ишлаб чиқариш ва бошқариш самарадорлигини ошириш, одамлар ҳаётини яхшилаш.

4. Меҳнат унумдорлигининг ўсиши

5. Янги иш ўринлари, касблар ва бошқалар пайдо бўлиши.

Иқтисодий таҳлил ҳар қандай инновацион жараённинг ажралмас қисмидир. Иқтисодий таҳлилдан нафақат корхонанинг эришилган инновацион фаоллик даражаси ва барқарорлигини баҳолаш воситаси, балки турли даражадаги техник-иқтисодий омиллар таъсирида ушбу даражадаги ўзгаришларни баҳолаш воситаси сифатида ҳам фойдаланиш мумкин. Айнан иқтисодий таҳлил орқали хўжалик юритувчи субъект фаолиятидаги салбий томонларни, инновацион лойиҳани амалга оширишда юзага келадиган тўсиқларни олдиндан аниқлаш мумкин, яъни иқтисодий таҳлил инновацион фаолият даражасини, инновациялар

самарадорлигини ва корxonанинг барқарорлигини ошириш учун корxonанинг ички захираларини аниқлашнинг энг муҳим воситасидир. Инновацияларнинг иқтисодий таҳлили корхона самарадорлигини оширишга қаратилган бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш воситасидир, шунингдек, корхона раҳбарлари, инновацион бўлимлари ва мутахассисларининг касбий маҳорати ва ишбилармонлик фазилатларини баҳолаш учун ишлатилади.

Корxonанинг инновацион фаолияти таҳлили натижаларидан фойдаланувчилар 1-жадвалда келтирилган [6].

1-жадвал

Иқтисодий субъект фаолиятини инновацион таҳлил қилиш субъектлари

Инновацион таҳлил мавзуси	Қизиқишнинг асосий нуқталари
Инновацион лойиҳаларни амалга ошириш учун маблаг ажратадиган инвесторлар	Корхонага (лойиҳага) киритилган инвестицияларнинг рентабеллик даражаси, шунингдек инвестицияларни йўқотиш хавфи
Корxonанинг раҳбарлари ва менежерлари	инновациялар самарадорлиги, унинг асосий натижалари ва уларнинг ўзгариши тенденциялари, корxonанинг инновацион салоҳияти ҳолати тўғрисида маълумотлар. Ушбу маълумотларнинг таҳлили уларга инновациялар самарадорлигини ва умуман корхона барқарорлигини янада ошириш бўйича бошқарув қарорларини ишлаб чиқишга имкон беради.
Инновациялар натижалари харидорлари ва мижозлари	Корхона билан мавжуд бўлган ишбилармонлик алоқаларининг ишончилиги ва уларни янада ривожлантириш истиқболларини белгилайдиган маълумот
Корхона ходимлари	Корxonанинг инновацион фаолиятининг асосий натижалари ва истиқболлари, унинг рентабеллиги ва барқарорлиги кафолатлари, иш ўринлари мавжудлиги ва тегишли иш ҳақи даражаси тўғрисида маълумот
Акциядорлар ва мулкдорлар	Корxonанинг инновацион фаолиятининг самарадорлиги, унинг келгусидаги барқарорлиги, чунки бу дивидендларнинг мавжудлиги ва миқдори, шунингдек акцияларни сотиб олишда таваккалчилик даражаси билан боғлиқ.
Давлат идоралари	Уларга юклатилган бошқарув функцияларини амалга ошириш, статистик мониторинг ўтказиш учун маълумот
Жамоатчилик (матбуот, турли жамоат корxonалари)	Корxonанинг минтақанинг ва умуман мамлакатнинг инновацион фаолиятига қўшган ҳиссасини баҳолаш учун маълумот

Фойдаланувчининг маълум бир гуруҳга мансублиги унинг корxonанинг инновацион фаолияти тўғрисида маълумот манбаларига кириш даражасини белгилайди, бу албатта таҳлилнинг имкониятлари ва сифат хусусиятларига таъсир қилади.

Тақдим этилган инновацион таҳлил субъектлари гуруҳи ушбу турдаги аналитик тадқиқотларни ташқи ва ички қисмларга ажратишга имкон беради. Амалда ички ва ташқи таҳлиллар кўпинча параллел ва бир-бирининг устига чиқиб кетилади. Ички таҳлил корxonанинг тегишли бўлимлари, маслаҳатчилари томонидан амалга оширилади, унинг натижалари режалаштириш, назорат қилиш ва корxonанинг инновацион фаолиятини умумий бошқариш учун ишлатилади. Унинг мақсади ресурслардан оқилона фойдаланиш, инновация самарадорлигини ошириш ва корхона барқарорлигини таъминлашдир. Ташқи таҳлилнинг

мақсади фойдали сармоялар, фойдани максималлаштириш ва бошқалар учун имкониятларни яратиш бўлиши мумкин.

Инновацион таҳлилнинг мақсади иқтисодий субъект фаолиятида инновацион татбиқ этишларни амалга ошириш мақсадга мувофиқлигини аниқлашдир.

Инновацион фаолиятни таҳлил қилишда корхона маъмурияти ушбу мақсадга эришиш учун қуйидаги вазифаларни ҳал қилади:

- 1) корхонанинг инновацион фаолияти стратегиясини ишлаб чиқиш;
- 2) ушбу фаолиятни оқилона ташкил етиш (технология, ускуналар, ресурс салоҳияти, ходимлар ва бошқалар);
- 3) инновацион фаолият натижасида корхона ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигининг кутилаётган кўрсаткичларини баҳолаш ва таҳлил қилиш;
- 4) инновацион фаолият натижасида корхонанинг молиявий ҳолатини таҳлил қилиш ва баҳолаш;
- 5) инновацион салоҳиятни бошқариш самарадорлигини ошириш.

Бизнинг фикримизча, корхонанинг инновацион фаолиятини қуйидаги кетма-кетликда таҳлил қилиш мақсадга мувофиқдир:

1-босқич. Инновацион таҳлилнинг мақсади ва вазифаларини аниқлаш.

2-босқич. Корхонанинг инновацион салоҳиятини таҳлил қилиш. Фаолият тури, бошқарув органларининг тузилиши, ресурс салоҳияти, молиявий ҳолати ва корхонанинг янгиликка тайёрлиги баҳоланади. Шу билан бирга, хўжалик юритувчи субъектнинг капитал молиялаштириш манбаларининг таркиби, уларнинг инновацион салоҳиятни шакллантириш ва ривожлантиришдаги ўрни баҳоланади.

3-босқич. Амалдаги таҳлил натижаларига кўра - корхонанинг инновацион салоҳиятини ошириш учун хўжалик ичидаги захираларни аниқлаш ва улардан фойдаланиш йўналишлари шакллантирилди.

4-босқич. Инновацион фаолиятни амалга ошириш йўналишларини ишлаб чиқиш, корхонанинг ресурс салоҳиятининг бундай ўзгаришларга тайёрлиги.

5-босқич. Инновацион ривожланишнинг аниқ йўналишлари учун молиялаштириш манбалари таркибини баҳолаш.

6-босқич. Инновацион лойиҳани амалга оширишда корхона ресурсларидан фойдаланиш самарадорлиги кўрсаткичларини баҳолаш ва таҳлил қилиш.

7-босқич. Инвестициялар самарадорлиги кўрсаткичларини баҳолаш ва таҳлил қилиш (соф жорий қиймат, коплаш даври, дисконтланган коплаш даври, ички рентабеллик даражаси ва бошқалар);

8-босқич. Инновацион фаолият натижаларини шакллантириш, прогноз ҳисобот шакллари қилиш.

9-босқич. Инновацияларни амалга ошириш режасини ишлаб чиқиш, унинг муддатлари, йўналишларини аниқлаш.

Хулоса ва таклифлар

Инновацион режани ишлаб чиқишда молия менежери қуйидаги мумкин бўлган инновацион муаммоларни кўриб чиқиши керак:

1. Келажакда ривожланишнинг ноаниқлиги ва хатарлари. Шуни таъкидлаш керак, хавф омили жуда муҳим, у режалаштириш билан боғлиқ ҳар қандай фаолиятга хосдир. Бундай ҳолда, корхона хавф-хатар ҳодисаси эҳтимолини баҳолаш, улардан фойдаланиш ва уларнинг салбий оқибатларини минималлаштириш учун профилактика (огоҳлантириш) чораларини ишлаб чиқиш усулларини белгилаши керак. Бугунги кунга келиб, хатти-ҳаракатлар стратегиясини танлаш билан боғлиқ иқтисодий хавфларни камайтиришнинг турли усуллари ишлаб чиқилган, хусусан, диверсификация, суғурта ва бошқалар.

2. Лойиҳалар ва бизнес-режаларнинг техник-иқтисодий асослари. Инновация ва инвестиция лойиҳалари режалаштиришдан бошланади. Лойиҳанинг техник-иқтисодий асослари ишлаб чиқилади, у замонавий анъаналарга кура бизнес-режа деб аталади. У, хусусан,

юқорида муҳокама қилинган масалаларни кўриб чиқади. Асосий муаммо - бу режаларнинг ҳақиқийлиги.

3. Кадрларни жалб қилиш муаммоси, чунки инновациялар аксарият ҳолларда касбий тайёргарлиги бошқа даражадаги ходимлардан фойдаланишни назарда тутаяди, бу эса компанияни янги ишчиларни ёллашга ёки ўз малакаларини ошириш учун "эски" ходимларни юборишга мажбур қилади.

4. Маҳсулот сотиш бозорининг муаммолари. Хўжалик юритувчи субъект фаолиятида янгиликлардан фойдаланиш янги турдаги маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ва натижада янги савдо бозорларини ривожлантиришни ўз ичига олади.

5. Бошқа қурилишдаги муаммолар.

Телекоммуникация соҳасида инновацион фаолият самарадорлигини ва корхона барқарорлигини амалга оширишда инновацион таҳлил бўйича бошқарув қарорларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш мақсадга мувофиқ. Таҳлиллар натижасида аниқланган маълумотларга асосан фойдаланувчининг маълум бир гуруҳга мансублиги унинг корхонанинг инновацион фаолияти тўғрисида маълумот манбаларига кириш даражасини белгилайди, бу албатта таҳлилнинг имкониятлари ва сифат хусусиятларига таъсир қилади.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013йил 18сентябрдаги ПФ-4131-сон Фармойиши. www.Lex.uz
2. "Ўзбектелеком" АК 2017 йилнинг 13 октябрдаги "Бирламчи ҳужжатларни ўз вақтида бухгалтерия ҳисобида акс эттириш ва пул оқимларидан самарали фойдаланиш тўғрисидаги 499-сонли буйруғи
3. "Ўзбектелеком" АК 2017 йилнинг 29 декабрдаги "Ўзбектелеком" АК ва филиалларда "1С Предприятие 8.3" дастурини жорий этиш тўғрисида" 600-сонли буйруғи
4. Гафурова Д.Р. Инновацион жараёнларни баҳолашнинг халқаро тенденциялари: муаммолар ва ечимлар // «Biznes-Эксперт». – 2019. – №5(137). – Б. 47-51.
5. "Ўзбектелеком" АК 2017 йил 3 октябрдаги "Ўзбектелеком" АКда дебиторлик қарздорликни бошқариш тўғрисида Низом"ни тасдиқлаш ва амалга киритиш тўғрисидаги 473-сон буйруғи
6. "Ўзбектелеком" АК 2017 йил 22 декабрдаги "Ўзбектелеком" АК ва филиалларда дебиторлик қарздорликлар устидан назоратни кучайтириш ва умидсиз дебиторлик қарздорликларини ҳисобдан чиқариш тўғрисидаги 597-сонли буйруғи
7. Демина Е.В. и др. Менеджмент предприятий электросвязи. М.: «Радио и связь», 2001 г.
8. Дятлов С.А. Глобальная инновационная гиперконкуренция: стратегия, механизм, показатели / Стратегия и инструменты управления экономикой. - СПб.: ИПЦ СПбГУТД, 2010.- С.57-62.
9. Дятлов С.А., Марьяненко В.П., Селищева Т.А. Информационно-сетевая экономика: структура, динамика, регулирование. - СПб.: Астерион, 2008.- с.414.
10. Иргашев Б. Перспективы развития информационного общества в Узбекистане. // Экономическое обозрение. – 2005. – № 4. – С. 24 – 26.
11. Кадиров А.М., Шакирова К., Инновационный потенциал повышение конкурентоспособности национальной экономике. // Сбор. трудов. Мировой финансово-экономический кризис: национальные интересы и инновационная политика, том 2, 2009 г.

ИҚТИСОДИЁТДА ИННОВАЦИЯЛАР
4 ЖИЛД, 9 СОН

ИННОВАЦИИ В ЭКОНОМИКЕ
ТОМ 4, НОМЕР 9

INNOVATIONS IN ECONOMY
VOLUME 4, ISSUE 9

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000